

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI / 199

MÜSLÜMAN İMAJİ

(Kutlu Doğum Haftası : 1995)

ANKARA 1996

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
YAYIN, MATBAACILIK VE TİCARET İŞLETMESİ

Meşrutiyet Cad. Bayındır Sk. No: 55 • Kızılay/ANKARA
Tel: (312) 418 59 49 • 417 09 04 • 425 27 75
Telex: 43 433 tdvk tr. • Fax: (312) 417 00 09

Yayın No : 199

Sempozyumlar ve Paneller Serisi - 12

ISBN 975-389-212-8
96.06.Y.0005.199

YAYIN, MATBAACILIK VE TİCARET İŞLETMESİ
TÜRKİYE DİYANET VAKFI
ANKARA

Bu kitap
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi'nin
Dizgi, Fotomekanik, Ofset ve Cilt Tesislerinde
hazırlanmıştır.

DÜNYADAKİ İSLÂM İMAJI VE İNSANLIĞIN GELECEĞİ

Prof.Dr. Şahin UÇAR

Bismillahirrahmanirrahim,

Ve lillahi'l-maşriku ve'l-mağrip" Hak Teala: "Doğu da batı da Allah'ındır" buyurmuştur. (Kur'an-ı Kerim, 2/115) "*Ve'l-hamdü li-sahib'il mekarim*" Salat ü selam ederiz Muhammed'e ki, kalbine gelen vahiy nuru ile maşrik ve mağrib münevver olmuştur." "*Ve selamün hiye hatta matlail fecr!*" O vahiy ki hatta, "*ta şafak vakti başlayıncaya kadar bir selam*" oldu; şöyle ki insaniyete onunla İslâmın selamı (sulh ü sükunu) geldi. Ve lakin Mevlânâ Celaledin, Hz. Muhammed'e na'tında buyurmuş ki:

"Reh-nüma-yı acizan-ı bi-ser ü bi-pa tüyi" (Elsiz ayaksız acizlere yol gösteren sensin.)

Ve bugün dahi, beşeriyet onun gösterdiği tevhid yoluna süluk etmedikçe akıbeti hüsrân olacaktır. "*Ve'l-asri! İnne'l-insane lefti husri!*" "Asra (zamana) and olsun ki insan bu zamanda hüsrân içindedir. Ki bugün, beşeriyetin *mavera-i tabiat*'den (metafizik) bi-haber olduğu bir zamanda yaşıyoruz: onun içindir ki, bugünkü marifet nazariyesi (epistemoloji) alem-i mahsusat içinde, bu *'gölgeler dünyası*'nda, mahbus olmuştur ve vücud ilmi (ontoloji) dahi sebepleri anlamaktan aciz ve ma'nasızdır. Beşeriyet, *'Gerçek*'ten mahrum kalmıştır: İlim var, irfan yok. Bu asrın her türlü sinaati var; amma Ademoğlunun hiç nesne kârı yok. Sanayi zengin ve rengin ve lakin insanoğlu fakir ve hakir. Çünkü bu dünyada irfansız bir ilim var; zulmet içre zulüm var... Sahib-i hikmet üstadımız Fuzuli de buyurmuş ki:

*"Ne ki müşkil olsa bu alemde değil müşkil
Müşkil bu ki olmaya bir hakim-i adil"*

Elbette bugünkü dünyada bir "*hakim-i adil*" yoktur. Beşeriyetin bugünkü 'statuko'su ve İslâm âleminin ortaya koyduğu görüntüye bakarak, adil bir hükme erişmek gerçekten de çok müşkil: Her şeyden önce, konuştuğumuz dilin kavramlarının kastedilen manayı ancak yaklaşık olarak ifade edebileceğini unutmamak gerekir. Bu sebeple her birimiz, herhangi bir iletişimi bir diyaloga dönüştürebilmek istiyorsak,

fikirleri ifade ederken seçilen kelimelerin anlamına azami dikkat ve itina göstermekle beraber; ifadeleri lafzen ve harfiyyen anlamak yerine, bir bütün içinde, ait oldukları kontext ve muhtevayı da değerlendirmek suretiyle, muhatabımızın kastettiği manaları bütün incelikleriyle anlama ve değerlendirme gayretini göstermemiz gerekir. Üstad Lao Tse'nin dediği gibi :

"Başkasını bilen akıllı, kendini bilen aydınlanmıştır."

Mesela, dünyadaki İslâm imajı ifadesine, manası, medlulü ve şümülü ile dikkat edecek olursak, İslâm dininin, önce mensuplarının, müslümanların kendi gözüne nasıl görüldüğüne -ki, her müslümanın mensup olduğu zihniyet yahut cemaatin bakış açısına göre de bu görüntü değişir- ve sonra müslüman olmayan bir dünyada nasıl bir imaj ortaya koyduğuna bakmak lazım. Elbette, müslüman olmayan kişiler arasında dahi İslâmı ya hasbî merak yahut kendi manevî ihtiyaçlarını tatmin etme arayışı içindeyken, ciddi ve objektif olarak incelemek veya (bazı oryantalistlerin çalışmalarında olduğu gibi) bir düşmanın incelediği tarzda incelemek gibi tavır farklılıkları olabilir. Bu arada hatırlamak gerekir ki, İslâmın ortaya koyduğu imaj (veya görüntü) ile gerçek İslâm arasında da bir tefrik yapmak mümkündür; yani, İslâmı kimler ya da ne temsil edecektir ve ne ölçüde temsil edebilir?

Bu, bizi dinin ruhu (cevheri) ile tarihî tatbikat içinde ortaya koyduğu tablo ve imajı (a'razları) arasındaki fark üzerinde düşünmeye yöneltecektir. Bir iktisat tarihçisi meslektaşla müslüman imajını tartışırken, "İslâm'ı bugüne kadar süregelen tarihî tatbikata bakarak yargılamanın doğru olmadığını, müslümanların İslâm'ı iyi anlamadığını ve dinin ruhuna nüfuz edemediğini, din şuurundan mahrum olan müslümanlara bakarak, bizatihi İslâm Dini hakkında menfi hükümler vermenin doğru olmayacağı" mealinde konuştuğumu hatırlıyorum. Bunun üzerine arkadaş dedi ki:

"Hocam haklı olabilirsiniz; bu benim uzmanlık alanım değil, öyle diyorsanız öyledir; ancak, ben ilâhiyatçı değil, iktisat tarihçisiyim, ilâhiyatın müşkil ve esaslı tefsir gerektiren özelliklerini zaten bilemem; ama, ben, tarihçi olarak İslâmı yaşayan toplumlara bakmak ve ona göre bir hükme varmak zorundayım. Asıl İslâm bu mudur değil midir diye düşünemem."

Bu arkadaşın tarzı gerçesi bir 'argumentum ad ignoratium'dur; bilgi eksikliği üzerine bina edilmiş bir argüman ile bir şeyin hususiyetlerini, meziyet veya kusurları yok sayamayız; ancak, bu argüman tamamen

yanlış da sayılmaz diye düşünüyorum. Şöyle ki, âraz cevhere tabi olduğu gibi, şekil de ruhun bir görüntüsü değil mi? Netice olarak tarihçi zihniyetine göre, “*iyi ve kötü, meyvelerinden tanınır.*” Ne var ki, Kant’ın gösterdiği gibi, görüntüyle gerçek arasında, bizim gördüğümüz görüntü (phenomenon) ile, bizatihi asıl gerçek (neumenon) arasında büyük fark olabileceğini de unutmamak lazım. Elbette insan idrakinin de, lisanî ifade imkanlarının da sınırları vardır. Bu sınırlar içinde kalarak da olsa bir consensüse ulaşmak, İslâmîyet ve beşeriyet hakkında bir müşterek kabul ve anlayışa varmak için çalışmamız gerekir.

Dinler tarihinde hep görüldüğü üzere, bir dinin peygamberi öldükten sonra, dinî meselelere dair farklı yorumların, zamanla schisma'lara (ayrılıkçılığa), mezhep ve meşrep farklılaşması sebebiyle anlaşmazlık ve mücadelelere yol açması âdetâ mukadderdir. Bundan kaçınılamaz: Müşterek bir dünya görüşü ve değerler sistemi sunmak suretiyle, insanlar arasında kuvvetli bir birlik ve kardeşlik duygusu uyandıran ve bu tabiatı itibarıyla, *asıl fonksiyonu insanları bir misyon etrafında birleştirmek olan din*, zaman içinde ortaya çıkan bu tefsir farkları ve bununla ilgili mücadeleler yüzünden tesirli bir schisma (mezhepçi ayrılıkçılık) sebebi haline gelir. Giderek, siyasî mücadelelerin ideoloji silahına dönüşen bir dinî formasyon ortaya çıkar. İslâm tarihinde dört halife devrinden itibaren bu ayrılık tohumları atılmış ve İslâm tarihi boyunca acı meyveler vermiştir. Tarihçi gözüyle bakınca, dinlerin bünyesinde tabii olarak meydana gelen ve zaman içinde kabuk bağlayan bu tip yaraların tamamen iyileşmesi ve yok olması mümkün görülmemektedir. Bugün İslâm dünyasında yalnızca siyasî değil, içtimaî ve dinî farklılaşmalar dahi bol miktarda mevcuttur ve geçen zaman bunlara yenilerini ekleyecektir. Elbette düşmanları, İslâm dünyasının bu zaaflarından istifade edecektir. Zaten, son birkaç yüzyılın tarihi, Batının hakim olduğu ve İslâm dünyası da dahil bütün dünyaya hükmettiği bir tarih olmuştur. Din şuuru fevkalade yüksek olan bir Müslümanın, Muhammed İkbâl'in, veciz ifadesi ile söylersek:

*“Din-i kaafir filer ü tedbir ü cihad
Din-i molla fi sebilillah fesad”*

“Kâfirin dini, tefekkür etmek, tedbir bulmak, cihad etmek, yani çalışmak; mollanın dini ise fi sebilillah, Allah yolunda fesad çıkarmak!” İşte görünen manzara budur...

Sömürgeci Batı, elbette bir “*hakim-i adil*” olmamıştır. Ancak, bu mücadelenin şimdye kadar mağlup olan tarafının İslâm ümmet-i

merhumesinin bunda hiç kusuru yok mu? İslâm dünyası, mağlubiyetin verdiği kompleks ile reaksiyoner tavır ve düşünceler geliştirmiş; ve bu düşünce ve davranış farkları da yeni kamplaşma ve zıtlaşmalara sebep olmuştur. "*Medine'yi Yeniden Kurmak*" isimli eserimde, "*İslâm alemindeki oryantasyon yanlışları*"na işaret etmiş, bugün artık mevcut olmayan ve iyice yabancı olduğu olduğumuz bir geçmişte taklit etmek anlamında 'İslâmî geleneğe dönüş' veya Batı kültür ve normlarını benimseme, 'Batıcılık', şeklindeki başlıca oryantasyon biçimlerinin her ikisinin de birer 'çıkılmaz sokak'tan ibaret olduğunu söylemiştim. Bu reaksiyoner tavırlar, bugünkü dünyanın şartları içinde müslümanları gittikçe daha aşırı bir "ideolojik İslâm" anlayışı geliştirmeye zorlamaktadır.

Batıcı reaksiyoner reformistlerin getirdiği milliyetçilik anlayışı, İslâm'ın kültürel mirasının, tabiri caizse yüzde 90'ının dışlanmasına sebep olmuştu; bu Arap kültürü, bu İran kültürü, bu divan kültürü, milli kültür değil diye diye tarihten devraldığımız kültür mirasını hallaç pamuğu gibi attık: Bugün İslâmcılık dediğimiz ve reaksiyoner mahiyetteki ideolojik İslâm anlayışı dahi, benzeri bir hataya düşerek; İslâmî kültür mirasının en değerli yönlerini dışlamakta (sözgelimi, bazı İslâmcı çevrelerde bir tasavvuf ve kültür düşmanlığı var) ve ideolojik bir şartlanma ile yalnızca siyasî bir mücadeleyi, İslâm'ı iktidara getirme davasını, dile getirmektedir. Pekala, İslâm'ın, ortaçağda zirveye ulaşan ve bugün artık iyice yabancılaştığımız, o muhteşem medeniyet mirasına kim sahip çıkacak? Halbuki Will Durant'ın dediği gibi, "*Medeniyet bir miras değildir; her nesil onu yeniden öğrenmek zorundadır.*" Bize öyle geliyor ki, bugünlerin reaksiyoner ve ideolojik İslâmcılığı (ki batılılar yakıştırama bir kavramla buna fundamentalist İslâm diyorlar) dahi bir kültür erozyonuna yol açabilir ve İslâm medeniyetinin birçok değerli unsurunu gayrî İslâmî diye dışlayabilir. Sözgelimi, bugünkü dünyada çok ihtiyaç duyulan bir hususiyeti (ki geniş ölçüde sufi anlayışından beslenmiştir) bazı İslâmcılar tarafından şiddetle tenkid edilmektedir. Tolstoy'un tabiri mahsususu ile, "*din şuuru*" ise gittikçe zayıflıyor. Öyle ki, bir zamanlar İkbâl bu vaziyeti, "*Bugünkü müslümanların müslümanlığını görse, Cebraîl de şaşardı, Peygamber de şaşardı!*" diye hicvetmişti.

Bize öyle geliyor ki, müslüman dünyasında *din şuuru* (yahut başka bir tabirle *kozmetik şuuru*) eksiktir. Daha ikinci hicrî asırdan itibaren, eski medeniyetlerle karşılaşp, onlarla mücadele eden ve 'felsefi ilahiyat tartışmaları'na giren İslâm dünyasında, Aristö mantığını kabullenerek ifade edilen ilâhiyat meseleleri sebebiyle bir *pseudomorphosis* (sahte bir biçime bürünme) hadisesi yaşanmış ve bunun kötü tesirleri bugüne

kadar süregelmiştir. Aristo mantığını kullanmak zorunda kalan kelimacılar tarafından ifade edildiği biçimi ile, Kur'an-ı Kerim, Aristo mantığı sınırları içine hapsedilmiş bir yorum ile anlaşılmıştır. İslâm uleması, hâlâ Aristo mantığını kullanmaya devam ediyor; halbuki, çağımızda Aristo'nun suri (formel) mantığının yetersizliği iyi bilinen bir husustur. Bu hususta, Montgomery Watt *"Modern Dünyada İslâm Vahyi"* (sh: 58) isimli eserinde şöyle diyor:

"Şu bir gerçektir ki, mücerret kavramlarımız gerçek dünyanın karmaşıklığına ve zenginliğine sahip bulunmamaktadır; çünkü, insan aklı, bütün gücüne rağmen birçok bakımdan sınırlıdır. İslâm'da, son devir Hambeli kelimacıları bu durumu büyük ölçüde fark etmiş, Eş'arilerin ve diğer bazı kelimacıların kullandıkları mücerred kavramlara iltifat etmeyecek, Kur'an ve hadislerin müşahhas ifadelerine sarılmışlardır. Bundan şöyle bir sonuç çıkar: eğer Kur'an'da 'tutarsızlık' gibi bir hususun olduğu öne sürülecek olursa, bu, onun zenginliğinden ve kısır kavramlara dayalı bir düşüncenin sınırlarını haklı olarak aşmasından ileri geliyor demektir."

Halbuki, Aristo mantığı hiç de cihanşümul değildir: Taoizm, Zen-Budizm, Sufizm ve emsali doğu geleneklerinde paradoks mantığı vardır. Haddizatında statik olmayan ve durmadan değişen bir dünya anlayışında, paradoks mantığının geçerli olması gerekir. Çünkü "değişme" kavramının kendisi, tarifi gereği, hayatın Aristo mantığının dar kalıplarına sığmayan realitelerinin paradokslar ile izah edilmesine yol açacaktır. B.Fromm'un deyişiyle (Psikanaliz ve Zen-Budizm; sh: 50):

"Hangi kültürü ele alırsak alalım, insanların düşüncelerine yön veren ve ancak belirli şeylerin bilince ulaşmasına izin veren süzgecin başka bir yanı da mantıktır. Tıpkı insanların çoğunun dillerini doğal bir şeymiş gibi kabul edip, yalnızca başka dillerin aynı şeyleri söylemek için değişik sözcükler kullandıklarını sanmaları gibi, insanların çoğu, doğru düşünmenin kurallarını belirleyen mantığın da doğal ve evrensel olduğunu sanıyorlar, yani, onlara göre bir kültürde mantıksız olan şey başka kültürlerde de mantıksızdır. Çünkü doğal mantıkla çelişmektedir. Gerçekte bunun böyle olmadığına en iyi örnek, Aristo mantığıyla paradoks mantığı arasındaki farklılıktır... Aristo mantığı (A'nın A'ya eşit olduğu) ilkesine dayanan eşitlik yasası, (A'nın A olmayana hem de A'ya eşit olamayacağı) ilkesine dayanan ortadakini dışta bırakma yasasına dayanır. Aristo'nun söylediği gibi (bir şeyin aynı zamanda, aynı bakımdan, aynı şeye hem ilişkin olması, hem de olmaması olanaksızdır... Öyleyse ilkelerin en kesin olanı budur). Aristo'nun mantığıyla karşılaştırılınca paradoks mantığı diyebileceğimiz mantıkta A ve A olmayan

X'in yüklemeleri olarak birbirlerini dışarıda bırakmazlar. Paradoks mantığının Çin ve Hint düşüncesinde, Heraklit felsefesinde ve Hegel'le Marx'ın düşünce sistemlerinde ağırlıklı bir yeri vardır. Paradoks mantığının genel ilkesi Lao Tse şu sözleriyle çok açık bir biçimde belirlenmiştir: "*Kesinlikle doğru olan sözler paradoks gibi görünür.*" Gene, Chouang Tzu'nun sözleriyle "Bir birdir, bir yandan da bir bir değildir ve gene de bir birdir." ...Aristo mantığının doğruluğundan hiç kuşku duymayan bir kültürde yaşayan kimsenin, Aristo mantığıyla çelişen, bu nedenle de kendi kültürü açısından mantıksız olan yaşantıların ayırdayında (farkında) olabilmesi, olanaksız değilse bile son derece güçtür."

İslâm tarihinde yalnızca sufi geleneğinde paradoksal ifadelere rağbet edilmiştir. Demek oluyor ki fikir geleneğimizin temellerinde yer alan *Aristo mantığı*, müslümanların kendi fikir dünyalarını biçimlendirmeleri bakımından bir *pseudomorphosis* (sahte biçimlenme) oluşmasına sebep olmuştur. Bu yanlış ve suri mantığın dar kalıplarına sıkışmış düşünce geleneğinden bir an önce kurtulmalıyız; zira, bu vaziyet İslâmı dahi daraltılmış idrak çerçevesi içinde düşünmemize ve yanlış anlamamıza sebep olmaktadır. 21. Yüzyıla girerken, ilmin ve teknolojinin bu kadar süratli değiştiği ve dünyayı değiştirdiği bir çağda, *İslâm teolojisi sanki jeolojik devirlerde dağların değişmesi için gereken zaman kadar uzun bir zamanda değişecek gibi* görünüyor. Bu, bizi, geleceğin dünyasında dinin, din şuurunun ve genel olarak dünya dinlerinin rolünün ne olacağı meselesine getiriyor.

İbni Haldun'un değişisiyle, "*Maddesi olmayan bir şey hakkında burhan olamaz*" ve elbette geleceğin ne getireceği kesin bir şekilde bilinemez. Mevlana Celaleddin de: "*Sufi ibnü'l-vakt başed ey refik/ Nist ferda güften ez şart-ı tarik*" yani, "Sufi içinde bulunduğu vaktin oğlu olmalı; bu yolun şartı 'yarın yok' demektir" diyor. Ne var ki, biz artık ortaçağ metafiziki ile iktifa edemeyiz ve bugünkü dünyanın da yeni bir metafizike, yeni bir mantık ve epistemolojiye, hatta yeni bir ilim paradigmasına ihtiyacı var.

Bu babda görüşlerimi arz ederken insanlığın geleceği gibi her şeyi ihtiva edebilecek kadar geniş bir bahsin yalnızca ana başlıklarına temas etmek zorundayım. Elbette vereceğim hükümlerin uzun uzadıya tartışılması gereken mucip sebepleri vardır ve burada onların tamamını zikretmek mümkün değil; ancak bu hususta Hacı Bektaş-ı Velî'nin bir sözünü nakletmekle iktifa edeceğim:

"Gönül, her ne ki fetva verirse, dil onu söyler."

Bizim vazifemiz, dünyaya bakmak ve onu bütün olarak görmektir: Hz. İsa dahi, "Gözlerinin önündekini iyi tanı, görmediğin de sana ilham olunacaktır" buyurmuştur. Bugünkü vaziyete baktığımızda, dünyada globalleşme terimiyle ifade edilen, Batılı karakterde bir dünya imparatorluğunun, bir 'dünya kozmopolitalizmi'nin ortaya çıktığını görüyoruz. Dünya gerçekten de ulaşım ve haberleşme imkanları açısından (teknolojinin getirdiği kolaylıklar sebebiyle) bir dünya köyüne dönüşmüş bulunuyor. Teşbih yerindeyse, bir *Dünya Köyü* var bugün; ama, bir *Dünya Şehri*, dünya medeniyeti henüz kurulmadı. Bugün, devletler neredeyse uluslararası şirketlerin kontrolüne girdi ve hatta devlet, şirket oldu. Uluslararası ticaretin cemiyet üzerindeki dönüştürme gücünün büyük olması gerekir. Henri Pirenne'in "*Ortaçağ Kentleri*" kitabında söylediğine göre; vaktiyle ticaret ile gelişen ortaçağ kentleri ortaçağ dünyasında bir zihniyet inkılabına yol açmıştı. Sanayi inkılabının ve kapitalizmin dahi, Fransız İhtilali ile dünya çapında bir kültür ihtilaline yol açarak dünyayı ve insanlığın yeryüzündeki hayat şartlarını çok büyük ölçüde değiştirdiği malumdur. Sanayi inkılabının ve kapitalizmin dahi, Fransız İhtilaliyle dünya çapında bir kültür ihtilaline yol açarak, dünyayı ve insanlığın yeryüzündeki hayat şartlarını çok büyük ölçüde değiştirdiği malumdur.

Bugün, Fransız İhtilaliyle gelen değişim öyle bir noktaya varmış bulunuyor ki, artık Fransız İhtilalinin getirdiği fikir, değer ve uygulamalar nihai neticelerine ulaşarak zıddına munkalib olmuş ve bu yüzden demode olmuştur. Şöyle ki, gerçek anlamda global bir çapa ulaşan ticaret hacmi yüzünden sınırları aşılmış, ulus-devlet dediğimiz belli bir coğrafya alanına yayılan millî, ekonomik menfaat birliği dar ve anlamsız bir kalıp sayılıyor, gümrükler ve pasaportlar sanki Ortaçağ'dan kalma demode siyasî uygulamalar olarak görülür olmuş; siyasî yapılar bir köstek, yalnızca insanların değil, hatta hükümetlerin de elini kolunu bağlayan geçmişten kalma zararlı bir artık. "Batının Yükselişi" (*The Rise of the West*; sh: 873) kitabında W.H. Mc Neill'in söylediği gibi, son üç asırdır dünyaya hâkim olan Batının kendi gücünden doğan öyle problemleri var ki, hem bütün dünya ile hem de kendi kendisiyle başı dertte.

"Modern demokrasiler kamuoyunun hünerli bir biçimde (medyayı kullanarak) manipüle edilmesi yoluyla hükümet ediyorlar... Ancak, politikacılar seçimlerde alacakları oyları hesaplamakta ve en az direniş görecekleri şeyleri yapmaya temayül etmekte, ya yapılması gereken işleri ertelemekte yahut uzlaşması imkansız alternatifleri bile, mantıksızca

uzlaştırmaya çalışmaktadırlar. Liberal demokratik teori, insan aklına inanır ve ihtirasları dikkate almaz. Halbuki, psikologlar ve sosyal ilimlerle uğraşanlar artık buna inanmıyorlar. Reklamcılar ve askerler ise insanoğlunu aklın yönetmediğini biliyorlar.”

Geçmişten miras kalan kurumlar, gelenekler ve münasebetler artık tabii kaçınılmaz veya değiştirilemez görünmüyorlar. İnsanlık, hızla bir “dünya kozmopolitanizmi”ne doğru yol alıyor ve *medeniyet, kültürleri öldürüyor*. Belki de Batılı prensiplere göre yönetilecek bir dünya devleti doğuyor. Böyle bir dünya devleti içinde yaşamak zorunda kalınacak ise, İslâmın alternatif teklifi, fazilet sahiplerinin yöneteceği bir *medinet’ül-fazıla* (faziletli şehir devleti) olmalıdır, *Medine’yi (medeniyeti) Yeniden Kurmak*” isimli eserimde teklif ettiğim çözüm yolu bu idi.

Bugünkü dünyada bürokratik yapılar, ilmin ve teknolojinin getirdiği ve cemiyeti büyük ölçüde değiştirecek yeniliklere karşı çıkıyorlar. Bugün, Batıda genetik araştırması yapan laboratuvarların bütçeleri kısıyor; çünkü, bu laboratuvarlarda yapılan deneylerin insanlık için çok tehlikeli neticeler doğurmasından korkuluyor. Bugün, insanların genleriyle oynayarak bir üstün ırk (yöneticiler ırkı) ve kuzu gibi itaatkâr bir aşağı insan ırkı meydana getirmeye çalışan bir genetik teknolojisi var. Hülasa, maddî ilerleme ve teknoloji insanlığın manevî açlığını doyurmaz, bilakis maneviyatta boşluk yaratır. Aslında, maddî refah da getirmeyecektir; çünkü yeni yeni ihtiyaçlar ve hiçbir zaman tatmin edilemeyen bir tüketme hırsı yaratacaktır.

İletişim imkanlarını aşırı bir ölçüde artıran teknolojimiz daha şimdiden insanlar arasında iletişimi tamamen yok etme merhalesine geldi. Çağdaş dünyanın bunalımına teolojik, politik, ekonomik ve ahlâkî çareler arayan bir dünyada yaşıyoruz. Savaş, artık Clausewitz’in dediği gibi politikanın değil, fakat ticaretin bir uzantısı oldu: Ter değil, kan ticareti yapılıyor. Büyük şehirlerde yaşanan köksüz hayat tarzı “*medeniyet köklerinden kopmaktır*” deyişinin haklılığını gösteriyor.

Diğer taraftan, yeni bir dünyanın eşiğindeyiz, kapıyı çaldık çalmasına; ama bakalım içeri girmek cesaretini gösterebilecek miyiz? Öyle bir dünya ki, asıl ihtiyacı fiziği izah eden bir yeni metafiziktir; ama o, bu ihtiyacın farkında değildir. En azından, tabir-i marufu ile söylersek, *fideism* (yani bir peygambere inanmaktan ve sadakatten ötürü tasdik) biçiminde bir imana ihtiyacı var; ama bunu gerçekleştirecek iradesi yoktur. Estetiğini ve ahlâkını yenilemek zorunda; ama, yaratıcılıktan mahrum... velhasıl bugün insanlığın sayılamayacak kadar çok problemi var.

İslâm'ın kültür mirasında bu yeni kurulan dünyanın hastalıklarına şifayab olacak birçok unsur var; lakin, İslâm dünyasında bunları tefsir edebilecek alimler yok. İslâm dünyası ortaçağ üslubuyla konuşmaya devam ediyor. Esasen Batı dünyasına mahsus olan çağdaş iletişim dilini de bilmiyor. Allegori ile gerçeği tefrik edemeyen ortaçağ üslubu ile bu çağın insanına hitap edemeyen İslâm uleması, modern dünyanın teşbih ve allegorilerini de anlamıyor; müslümanlar bu dili bilmiyorlar. Muazzam bir enformasyon bombardımanı altında kalan dünyada, cehalet gittikçe daha fazla koyulaşan bir sise dönüşerek ufkumuzu karartıyor. İlim ve teknoloji ilerliyor; cehalet çok daha hızlı adımlarla ilerliyor. Napolyon *"feodaliteyi top öldürdü; modern toplumu da mürekkep öldürecek"* diyerek çağının entellektüelleri ile dalga geçmişti: kehaneti haklı çıktı. Çağdaş dünyayı ise, aşırı enformasyon ile insanlığa asıl gerekli olan bilgi ve gerçekleri perdeleyen bir medyanın aptallaştırıcı etkisi öldürüyor. Netice olarak,

"Vera-i perdede esrar var zuhur edecek"

diyoruz vesselam.